

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR XOTIRASINI O‘RGANISH VA RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YO‘LLARI

Yaxshiboyeva Baxtigul Azamatovna

Termiz davlat pedagogika instituti magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada bolaning xotirasiz intellektual rivojlanishi mumkin emasligi aynan uning yordami bilan bola yangi bilimlarga ega bo‘lishi, dunyoni o‘rganishi yoki maktabda o‘qish uchun kerakli bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi, xotirani rivojlantirish uchun oddiy mashqlar va o‘yinlarning pedagogik va psixologik yo‘llari haqida so‘z yuritilgan.

***kalit so‘zlar:** Maktabgacha yosh, xotira, intellektual, vizual, majoziy, taktil, mexanik xotira, yodlash, esda saqlash.*

Maktabgacha yoshdagi bolalar ma’lumotni tushunmasdan, mexanik yodlash bilan tavsiflanadi. Kattalarning vazifasi bolani yangi bilimlarni mantiqiy anglagan holda ongli ravishda bajarishga o‘rgatishdir. Ma’lumotni ixtiyoriy yodlash va takrorlash asta-sekin ongli ravishda o‘tishi kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarda u yoki bu ma’lumotni turlicha eslab qolishini payqadingizmi? Bu miya yarim sharlari va bu bilan shug‘ullanadigan uning bo‘limlari bilan bog‘liq. Xotira: motorli, emotsional, obrazli, shu bilan birga qisqa muddatli, operativ yoki uzoq muddatli bo‘lishi mumkin. Boshqa tomondan, yodlash qobiliyatlari ham u yoki bu qobilyatga bog‘liq-eshitish, vizual, vosita, taktil. Vizual-majoziy xotira turiga ega bo‘lgan bolalar ranglar, tovushlar, yuzlar va boshqa vizual tasvirlarni eslab qolishni tez o‘zlashtiradilar. Og‘zaki-mantiqiy tafakkur lingvistik vositalar, voqea va vaziyatlarni tahlil qilish asosida amalga oshiriladi. Bunday bolalar tushunmaydigan ma’lumotlarni eslab qolishlari qiyin chunki ular buni ma’lum voqealar va ko‘nikmalarga bog‘lashni o‘rganishlari

lozim bo'лади. Maktabgacha yoshdagi bolalarda xotirani qanday rivojlantirishni bilish uchun uning qanday kognitiv qobiliyatlari borligini aniqlash kerak. Shuni ta'kidlash kerakki, yuqoridagi turlarning har biri hayot davomida yaxshilanishi mumkin.

Bolada yomon rivojlangan xotira turini yaxshilash kerak degan fikr bor. Ammo bu nazariya har doim ham tasdiqlanmaydi. Faraz qilaylik, bolaning og'zaki-mantiqiy fikrlashi bor. U eslab qolgan barcha ma'lumotlarni tahlil qilishi mumkin. Bu holatda majoziy xotirani rivojlantirishga ehtiyoj bormi? Har holda, bolani uning tafakkuriga moslashtirish va shu yo'nalishda rivojlantirish kerak. Shunday qilib, eshitish, vizual, vosita va taktil xotirani o'rgatish lozim. Bu turlarni har biri uchun rivojlantirishning ko'plab usullari mavjud. Keling, ularni batafsil ko'rib chiqaylik.

Buning uchun oddiy xotira testlari mavjud:

Luriya testi. Ushbu tadqiqot usuli bolaning xotirasini qanday rivojlanganligini ko'rsatadi, u ta'lim-tarbiya jarayonining eng muhim elementi hisoblanadi. Hech narsa bolani chalg'itmasligi uchun testni tinch muhitda, yaxshisi tinch xonada o'tkazing. Boladan qulay o'tirishni so'rang va so'zlarni eslab qolishga harakat qilishini tushuntiring. Haddan tashqari shoshilmasdan (2-3 soniya pauza bilan) bola yaxshi biladigan o'nta so'zni nomlang, lekin ular mantiqiy ravishda bir-biri bilan bog'lanmasligi kerak. Misol: mushuk, maktab, qoshiq, belanchak, o'rmon, murabbo, mashina, dengiz, sut, fil. Boladan eslab qolgan so'zlarni takrorlashni so'rang va qog'ozga bir vaqtning o'zida nechta so'zni va qaysi birini eslaganini belgilang. Keyin og'zaki ketma-ketlikni takrorlang va ikkinchi urinishda bolaning boshida qaysi so'zlarni "tuzatganini" qog'ozga qayd etib boring. Unga rahmat ayting va testni davom ettirishni keyinroqqa qoldiring. Bir yarim soat o'tgach, boladan qanday so'zlarni eslab qolganligini qayta so'rang. Agar bola birinchi yondashuvda 3-4 so'zni eslab qolsa, bu oddiy yodlash qobiliyatini ko'rsatadi. Ikkinchi urinishda normal xotiraga ega bo'lgan bola kamida 6-7 so'zni takrorlashi kerak. Bir soatdan keyin bola kamida 6 ta so'zni eslab qolishi kerak. Yuqori yodlash qobiliyatiga ega bo'lgan bolalar ikkinchi urinishdan keyin 8-10 ta so'zni, past ko'rsatkichga ega bo'lgan bolalar esa 0 dan 2 gacha nomlay oladi. Smirnitckaya testi. Ushbu test o'rganish uchun muhim bo'lgan

vizual xotiraning holatini baholaydi. Bolaning oldiga turli xil narsalar (to‘p, qulupnay, shar va boshqalar) tasvirlangan 10 ta rasm qo‘ying, unga butun qatorni diqqat bilan ko‘rib chiqish uchun ikki daqiqa vaqt bering, so‘ngra undan orqaga o‘girilishini ayting. Rasmlar orasidan 2-3 tasini olib qo‘ying. So‘ng bolani yana o‘girilishini ayting va qaysi rasm yetishmayotganligini so‘rang. Agar u birinchi urinishda muvaffaqiyat qozonsa, unda hamma narsa joyida, lekin agar beshinchi urinishda ham bola qaysi kartalar etishmayotganligini aytishi qiyin bo‘lsa, bu juda xavotirli belgidir.

Bolalikda xotiraning rivojlanishi odamga ilgari olingan ko‘nikma va qobiliyatlarni yanada qo‘llash imkoniyatini beradi. Bu, o‘z navbatida, hayot sifatini belgilaydi, ko‘proq zavq va foyda keltiradigan faoliyatni topishga yordam beradi.

Xotiraning rivojlanishi, ayniqsa, bolalarda muhim jarayondir. Ularni e‘tiborsiz qoldirmang. Zero, xotira boshqa psixik jarayonlarning, masalan, fikrlash, idrok etish va hokazolarning rivojlanishiga ta‘sir qiladi. Xotira yangi ma‘lumotlar bilan oziqlanmasa, bunday odamning qobiliyati shaxsiyatning tanazzulga uchrashiga olib keladi. Shuning uchun xotirani rivojlantirish erta bolalikdan boshlanishi kerak, shunda bolalar munosib va baxtli inson bo‘lib o‘sadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1. R.G‘.Qodirov(2005).Yosh davrlari va pedagogik psixologiya T.: (6-7).*
- 2. G.R To‘xtasinova, T.I. O‘rmonova (2005). Bolalarbog‘chasida intellectual psixologik o‘yinlar T.:(4-5)*
- 3. Bolalar iqtidorini erta aniqlashning psixologik-pedagogik metodikalari majmuasi (2010).*
- 4.Read more at: <https://minikar.ru/uz/proverbs/zadanie-razvitie-pamyati-rebenka-6-let-chem-kormit-rebenka-dlya-uluchsheniya/>*